

Keil András: Zöldek a felsőoktatásban – Avagy: mit tudunk a magukat zöldnek valló egyetemistákról, főiskolásokról?

BEVEZETÉS

A magyar felsőoktatásban tanuló diákok véleménye mindig a közéleti érdeklődés homlokterében állt. Nem mindegy ugyanis, hogy a jövő döntéshozói mit gondolnak saját helyzetükről, az országról, a közéleti-politikai klímáról, pártokról és politikusokról. Annak érdekében, hogy terület tudományos irodalma újabb megállapításokkal gazdagodhasson, célszerűnek tűnik némiképp új vetületek, társadalmi metszetek irányába is elmozdulni. E tanulmány ezzel az ambíciózus céllal készül: megkísérel olyan állításokat megfogalmazni a magyar egyetemisták-főiskolások gondolkodásáról, amelyek eddig nem, vagy csak kevésbé voltak ismertek.

Jelen írás alapvető célja ugyanis, hogy megvizsgálja: *mennyire van jelen a magyar egyetemeken-főiskolákon (elsősorban egyéni szinten, a hallgatók fejében) a „zöld gondolat” mint politikai áramlat?* Milyen jellemzőkkel írhatóak le azok a felsőoktatásban tanulók, akik öndefiníciójukat illetően leginkább „zöld, környezetvédő” jelzőt használják magukra? Az írás reflektálni kíván az egy évvel ezelőtti adatokra, az akkor Szabó Andrea és Kern Tamás korábbi írása (SZABÓ A.–KERN 2011) nyomán *Critical Mass nemzedéknek* nevezett és bemutatott hallgatói csoport „továbbélésére”, kapcsolódási pontjaira.

A 2014-es parlamenti választáshoz közeledve jól látszik: nem egy párt kampányol direkt e célcsoport számára megfogalmazott üzenetekkel, az egyetemisták-főiskolások társaságát újra (?) felfedezték maguknak a pártok. Akár a Jobbik, akár az Együtt 2014 törekvéseit, akcióit nézzük, 2013 utolsó hónapjaiban jól láthatóak a megszólított célcsoport elérésére tett erőfeszítések. Az írás készültékor még ugyan nem dübörög a 2014-es választási kampány, ám már látszanak arra utaló jelek, hogy a korábbi években megszokottakhoz képest talán komolyabb relevanciával bír majd mind a teljes, 18-30 éves korosztály, mind pedig az egyetemisták-főiskolások alcsoportja a pártok üzeneteinek megfogalmazásakor.

A fentiek aláhúzzák: érdemes és időszerű azzal foglalkozni, mire is számíthat a magyar társadalom akkor, amikor a jövő gazdasági, kulturális, politikai elitjének gondolkodása kerül terítékre. Ami az írás struktúráját illeti: a tanulmány elméleti kereteinek vázolása után az alkalmazott módszertan kerül bemutatásra, majd a hipotézisek megfogalmazása után azok tesztelése, illetve a végső következtetések kerülnek bemutatásra.

ELMÉLETI KERETEK

Szabó Andrea és Kern Tamás már idézett írásában (SZABÓ A.–KERN 2011) gondolatébresztő módon ír először arról a fiatalok körében empirikus eszközökkel is tetten érhető csoportról, amelyre alapvetően nem igaz, a szakirodalomban korábban sokat hangoztatott toposz a *fiatalok apolitikusságáról*. Az Aktív Fiatalok Magyarországon Kutatócsoport 2012-es adatfelvétele és adatelemzése is kimutatta, hogy csak a szűken vett politikai dimenzióval szemben lelhetőek fel averziók a fiatalok körében: sokak számára egyáltalán nem közömbösek a társadalmi-közéleti kérdések, és hajlandók aktivitást is kifejezni e téren. Szabó Andrea és Kern Tamás már az *Ifjúság2008* adatait vizsgálva arra hívta fel a figyelmet: létezik a 15–29 éves korosztályon belül egy szűk réteg, amely alapvetően különbözik a korosztály többségétől. Számukra ugyanis egyáltalán nem közömbös a politika, a közéleti kérdések világa. E jól körülhatárolható csoport két szélső pozícióját az ún. „kuruc.info” és „Critical Mass nemzedék” elnevezéssel illette a Szabó-Kern szerzőpáros. Kutatásuk szerint előbbiek a rendszerváltás veszteseiként, utóbbiak pedig inkább annak nyerteseiként írhatóak le (SZABÓ A.–KERN 2011, 43).

A Critical Mass nemzedék (és emellett a kuruc.info nemzedék) vizsgálatára születtek újabb kísérletek (KEIL 2012 és RÓNA–SÓRÉS 2012). A Critical Mass nemzedék tagjaival kapcsolatban leginkább a politikai értelemben vett zöld értékek (fenntartható fejlődés fontossága, bázisdemokratikus gondolkodásmód a politikáról, anti-establishment jelleg stb.) hozhatóak kapcsolatba (KEIL 2012, 178). Az először az 1968-as diákmozgalmak során felszínre törő társadalmi változások, az akkori fiatalok lázadása a fogyasztói társadalom abban az időben jellemző vonásaival szemben, mind-mind jelezték: a második világháború után felnövő generációk már egy más világot képzelnek el. Az először csak mozgalmi szinten jelen lévő csoportosulásokat később (részben az egymásra hatás következményeként is) az újonnan megalakuló újbaloldali, zöld pártok kanalizálták.

A zöld mozgalmak Magyarországra is begyűrűztek még a rendszerváltás előtt: az 1980-as években a zöld mozgalmak népszerűségük tetőpontján hazánkban is komoly szerepet játszottak a politika formálásában. Fontos ugyanakkor látni: ebben az időszakban is annak köszönhetette viszonylagos sikerét (ld. a Bős-Nagy-maros-ügyet) a magyar zöld szubkultúra, hogy a Kádár-rendszer „soft” politikai ellenzékeként tudott fellépni

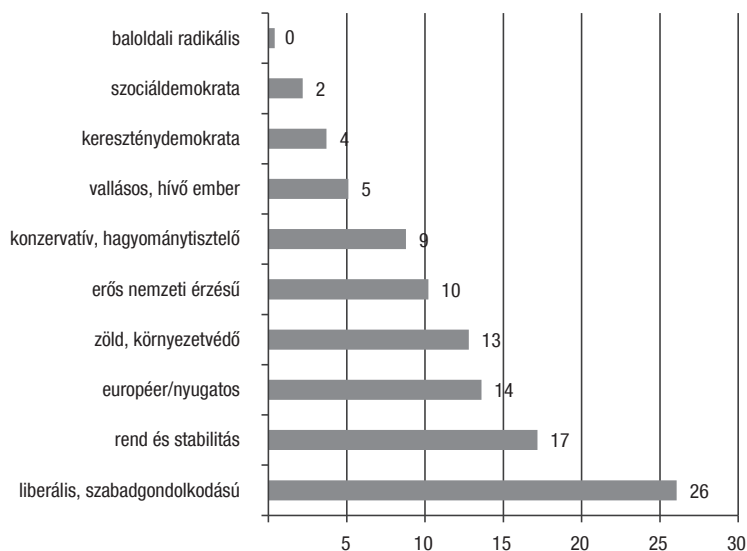
anélkül, hogy a berendezkedés igazi politikai alapjait kérdőjelezte volna meg (MIKECZ 2012, 71; SZABÓ M. 1993, 48). A magyar zöld mozgalom sokáig képtelen volt arra, hogy releváns (Országgyűlésbe bekerülő) pártot hozzon létre, tartson fenn. Ez először 2010-ben sikerült az LMP integratív szerepének köszönhetően. Ennek folyamányaként pedig bekerült a rendszerváltás óta először a magyar törvényhozásba egy magát zöldnek valló párt. A zöld szubkultúra, a zöld értékek így jelennek vannak a magyar politikai gondolkodásban. Ennek társadalmi bázisa, annak mérete persze időről időre változik, ám mindenképpen potens tényező a zöld gondolat a választók szintjén is. Ugyan a teljes lakosság körében is egyre csökken a magukat zöldnek valló párt(ok) népszerűsége – részben a 2013 eleji pártszakadás (LMP), részben pedig az újdonság varázsának elmúlása miatt (Együtt 2014–PM). Egy mindenesetre biztos: helyük van a magyar pártrendszerben, ebből adódóan a hozzájuk kapcsolódó szavazók vizsgálata indokoltnak tűnik.

MÓDSZERTANI KERETEK RÖVIDEN

A magyar egyetemisták-főiskolások az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2013-as hullámának kérdőíves szakaszában arra is válaszolhattak, milyen öndefiníciót tartanak magukhoz a leginkább közelinek egy válaszlehetőség esetén¹¹². A válaszok alapján az írás azt a hallgatót tekinti zöldnek, aki a felsorolt lehetőségek közül egyet választva a „zöld, környezetvédő” címkét tartotta a legszimpatikusabbnak. A továbbiakban az egyszerűség kedvéért a csoportot pusztán a zöld jelzővel jelöli az írás.

A zöld hallgatók a kérdésre válaszolók körében 13 százalékyian vannak (1. ábra.). Az érték jól mutatja, hogy a magukat expliciten zöldnek valló hallgatók (147 fő) nem egy elhanyagolható kisebbségnek tekinthetők a kérdés esetében 1144 fős mintában.

1. ábra.
„Melyik politikai eszme áll legközelebb a gondolkodásodhoz?”
(a kérdésre választ adók százalékos megoszlása, N=1144 fő)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

Az írásban vegyes módszertan segíti a feltett kutatási kérdés megválaszolását: a tanulmány nagymértékben épít az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport 2013 tavaszán készített adatfelvételére (a módszertanról szól részletes leírást ld. SZABÓ A. 2013, 10) ezen kívül pedig a kutatást kiegészítő fókuszcsoporthos vizsgálatok tapasztalataira.

112. A válaszlehetőségek a következők voltak: liberális, szabadgondolkodású; européer/nyugatos; kereszténydemokrata; baloldali radikális; konzervatív, hagyománytisztelő; erős nemzeti érzésű; rend és stabilitás híve; szociáldemokrata; zöld, környezetvédő; vallásos, hívő ember.

Az írás arra keresi a választ, hogy megtudja:

1. A zöld szavazók alapvetően fővárosinak tekinthetők, vagy a zöld jelző inkább a vidéki hallgatókra igaz?
2. A zöld szavazók megegyeznek-e az értékeikben liberális szavazókkal, tehető-e egyenlőség jel zöld szavazó és liberális szavazó-hallgató közé?
3. A zöld szavazók elkötelezettebbek-e a demokrácia iránt, mint a nem zöld egyetemisták-főiskolások?
4. Mennyire aktívak a magukat zöldnek valló hallgatók, milyen részvételi formákban vesznek részt?

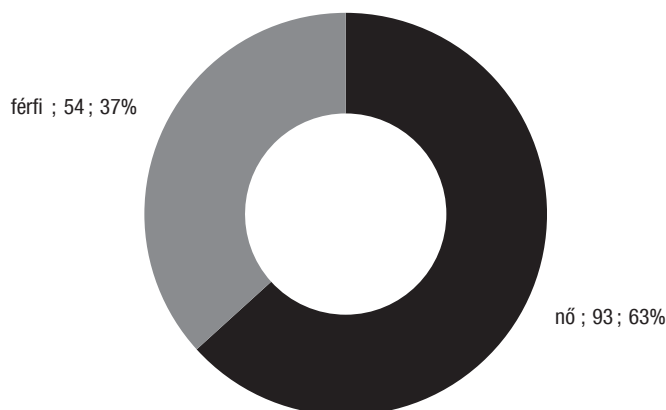
Ami pedig az írás felépítését illeti: elsőként a zöld szavazók demográfiai háttérét mutatja be, majd kitér a politikai-közéleti aktivitásra, a politikai értékekre, végül a pártokkal, politikussal kapcsolatos percepciókra.

MIT TUDUNK A ZÖLD EGYETEMISTÁKRÓL?

Társadalmi háttér

A magukat zöldnek valló egyetemisták-főiskolások csoportját jelentős többségében nők alkotják (63 százalék – ld. 2. ábra). Ez megerősíti azt az állítást, amely szerint a zöld értékek szerint gondolkodók között jelentősen több a nő, mint a férfi (KEIL 2012, 162). *A női többség tehát egy alapvető jellemzője a magukat zöldnek valló egyetemistáknak-főiskolásoknak.*

2. ábra.
A magukat zöldnek valló hallgatók nemek szerinti megoszlása (százalékos megoszlás, N=147 fő)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

A felvett adatok alapján nem állítható, hogy a zöld értékeket vallók főként a fővárosra koncentrálnának. Ezt sem a leíró statisztikai adatok, sem pedig a létrehozott logisztikus regressziós modell eredményei nem támasztják alá. Utóbbi szerint ugyanis nem mutat érdemi növekedést annak valószínűsége, hogy valaki fővárosi lakos, azzal, hogy zöldnek vallja magát. Éppen ellenkezőleg: mind a logisztikus regressziós modell, mind pedig a leíró statisztikai adatok azt mutatják: a kisvárosokban állandó lakhellyel rendelkezők körében sokkal gyakoribb a zöld jelző öndefiníciós jellegű használata. Mindezek alapján tehát *a magyar egyetemistákra-főiskolásokra nem igaz az a toposz, miszerint a zöldek főleg nagyvárosokban, és különösen a fővárosban élők közül kerülnek ki.*

Ami a magukat zöldnek valló egyetemisták-főiskolások korát illeti: főként a 20–21 éves hallgatók körében népszerű a *zöld* jelző. Ezen életkorban a teljes népesség átlaga feletti a magukat zöldnek tartók aránya. Mind a fiatalabb, mind pedig az idősebb korosztályok esetében átlag alatti előfordulás regisztrálható. Ez alapján azt mondhatjuk: hozzávetőlegesen az alapképzés végén járó hallgatók körében népszerű a zöld öndefiníciós címke. Ez át is vezet minket a képzési szint szerinti megoszlás vizsgálatára: e dimenzióban ugyanis ezt megerősítő tényről tapasztalhatunk. *Az alapképzésre járók között némiképp felül-, míg a mesterképzésen tanulók között – a fentiekből is adódóan – alulreprezentáltak a zöld egyetemisták-főiskolások.* Gyakran ismételt toposz továbbá a magyar egyetemistákkal-főiskolásokkal kapcsolatban, hogy a zöld-környezetvédő hallgatók főként bölcsész és társadalomtudományi képzésekre járnak. Ezt a tényt nem erősíti meg az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport 2013-as adatfelvétele: *a magukat zöldnek vallók sok-*

kal inkább az agrár képzési területről, az orvos- és egészségtudományok területéről, valamint a természettudományi tanulmányokat folytatók köréből kerülnek ki. A logisztikus regressziós modell tanulságai szerint a bölcsészképzés kifejezetten negatívan befolyásolja azt, hogy valaki magát zöld jelzővel illesse. A gazdasági képzés szintén taszítja a zöld jelzőt: a logisztikus regressziós modell alapján kifejezetten negatívan hatnak a gazdasági képzési területen folytatott tanulmányok arra, hogy valaki a zöld jelzőt válassza saját maga számára, mint legfontosabb öndefiníciós jegy. Ehhez hasonló jegyet mutatnak az adatok a műszaki képzésekre járó fiatalok között – a műszaki tanulmányok tehát szintén nem segítik elő, hogy valaki zöldnek gondolja magát.

Politikai-közéleti aktivitás

A magyar egyetemistákról-főiskolásokról született írások, azt vizsgálták, hogy milyen részvételi formák érdeklik őket – ha egyáltalán érdeklik (pl. SZABÓ A.–ROSS 2012). Ezek többek között bebizonyították, hogy az internet szerepe, az online participáció nem „csodafegyver”, azaz nem képes önmagában az internet újabb hallgatókat bevonni a közéleti-politikai kérdések megvitatásába. Ez pusztán egy újabb felület, ahová az egyébként is érdeklődő, aktív hallgatók kiterjeszthetik aktivitásukat.

A zöld hallgatók saját öndefiníciójának választásában nagy szerepet játszik szervezeti kötődésük. A zöld, környezetvédő szervezetek munkájában való közreműködés, a zöld szervezeti *tagság* jelentős mértékben megnöveli az átlagos valószínűségét annak, hogy valaki magát zöldnek nevezze. Ám egyúttal mindez nem jelenti azt, hogy szervezett vagy szervezeti részvételi formákban lennének kifejezetten aktívak a zöld hallgatók. Az átlaghoz képest kevésbé kedvelik, kevésbé bírnak tapasztalattal politikai nyilatkozatok, petíciók megfogalmazása, bejelentett vagy spontán tüntetéseken való részvétel, utcai zavargás terén. Nem túl népszerű részvételi forma továbbá egyik kampánytevékenység sem, nem aktívak a magukat zöldnek vallók politikai jelvények szándékos viselete, politikusokkal való kapcsolatba lépés, pártban végzett munka, illetve képviselő jelölti tevékenység terén sem.

1. táblázat.

Részvételi formák a magukat zöldnek valló hallgatók körében

(N=1126-1131 fő)

Az átlagosnál aktívabbak a zöld hallgatók:	Az átlagoshoz képest kevésbé aktívak a zöld hallgatók:
<ul style="list-style-type: none"> • pénz adományozása civil szervezetnek vagy pártnak • aláírásgyűjtésen való részvétel • bojkott, üzletlánc szándékos elkerülése • terén 	<ul style="list-style-type: none"> • politikai nyilatkozat, tiltakozó petíció • törvényes demonstráció, tüntetés • spontán tüntetés, utcai vonulás • utcai zavargás • kampánytevékenység (aktivista!) • politikai jelvények szándékos viselete • kapcsolatba lépni politikussal vagy önkormányzati képviselővel • politikai pártban tevékenykedni • választáson jelöltként indulni • egy szervezet választott tisztségviselője • részvétel más politikai szervezet vagy mozgalom munkájában

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

Ami azonban szembeűnő, hogy olyan területeken mutatkozik érdeklődés a zöld hallgatók körében a részvételi formák iránt, amelyek alapvetően *egyéni* formák. A közösségi cselekvés tehát nem párosul feltétlenül a szervezeti tagsággal a magukat zöldnek tartó egyetemisták-főiskolások körében. A (1) pénzadományok juttatása, az (2) aláírásgyűjtés, illetve a (3) piaci bojkott mind-mind egyénileg is űzhető részvételi formák. Ráadásul e területek nem kötődnek olyan direkt módon a politikához, mint például a kampányokban való segítői közreműködés (aktivistaként dolgozni), jelöltként indulni választáson stb. E tényező pedig tovább erősíti azt a megfigyelést, amely az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2012-es hullámában a Critical Mass nemzedékkel kapcsolatban fogalmazódott meg. Az akkori eredmények tanúsága szerint a részvételi formák közül inkább az apolitikusabb megoldások, a *politikai-közéleti* kérdések közül inkább a *közéleti* dimenzió mozgatta meg jobban a vizsgált csoport tagjait (KEIL 2012, 178).

A részvételt vizsgálva tehát kijelenthető: *amíg a nyugat-európai zöld értékközösségbe tartozók fontos jellemzője az aktivitás, s különösen a politikához szorosan kötődő formák* (tüntetések, politikai akciók, flashmobok stb.) *igénye, addig a magyar fiatalok ehhez képest úgy tűnik, racionálisabban lázadnak.* A magyar zöld hallgatók a kutatási adatok alapján, ha tehetik, kerülik a kapcsolatot a politika világával, sokkal inkább a politikai szempontból neutrálisabb, a pártoktól távolabb álló aktivitási formák iránt nyitottak.

Politikai értékek

A fentiek fényében különösen fontosnak tűnik megvizsgálni: mit is gondolnak pontosan a zöld hallgatók a politika világáról. *Ami a bal-jobb skálán való önbesorolásukat illeti, úgy tűnik: nem nagyon tudnak mit kezdeni egy ilyen dichotómiával.* Az átlaghoz képest (40 százalék) másfélszer annyian helyezik magukat középre egy 1–7-ig terjedő skálán, 4-es értéket adva a saját pozícióra. A zöld hallgatók picit több mint 60 százaléka tehát centristának gondolja magát, vagy nem tudja értelmezni saját világlátása szerint a baloldal-jobboldal felosztást (SZABÓ A. 2014. jelen kötetben). Ennek köze lehet ahhoz is, hogy a mintán végzett, logisztikus regressziós modell alapján végzett számítások szerint a válaszadó neme közel 1,8-szeresére növeli annak az esélyét, hogy érdeklődik-e a politika iránt vagy sem. A férfi válaszadók ugyanis közel dupla eséllyel foglalkoznak politikával, mint a nők. A magukat zöldnek valló szavazók között ugyanakkor jelentős többségben vannak a nők, így közvetve azok, akik kevésbé érdeklődnek a politika világa iránt. Ebből pedig könnyen következhet, hogy a klasszikus bal-jobb értelmezési keret nem hívószó számukra, nem érdekli őket.

Közel azonos arányban (19 illetve 20 százalék) helyezik el magukat ugyanakkor azok, akik számára akár a bal-, akár a jobboldal egy érvényes orientációs kód. Tehát amíg azt látjuk, hogy ugyan az ilyen típusú skálák relevanciája hosszabb távon csökken, még az alapvetően továbbra is érvényes bal-jobb megosztottság értelmezése sem megy vagy nem fontos a magukat zöldnek valló hallgatók között.

Érdekes módon, a liberális-konzervatív skála értelmezése úgy tűnik egyszerűbbnek tűnt a zöld egyetemistáknak-főiskolásoknak. E skála középítő értékét mindössze 48 százaléknál jelölték meg. A liberális-konzervatív skála ráadásul nem szimmetrikus: a zöld hallgatók további 36 százaléka inkább liberálisnak vallja magát, míg 16 százaléknál vannak a magukat inkább konzervatívnak tartók.

A mérsékelt-radikális mezőben való önelhelyezés során a fenti két dimenzióhoz képest még kevesebben választották a középértéket. Így úgy tűnik a mérsékelt-radikális felosztás a leginkább értelmezhető orientációs kód az egyetemisták-főiskolások számára. Tízből négyen valamilyen szinten mérsékeltnek gondolják magukat, ennél egy hajszálnyival többen (41 százalék) választják a középítő értéket, míg a válaszadók 19 százaléka valamilyen szinten radikálisnak vallja magát.

Joggal merül fel a fentiek alapján, hogy a magukat zöldnek valló hallgatók számára mennyire fontos további öndefiníciós elem a vállalt liberális felfogás? Az adatok tanúbizonysága szerint a zöldek között nagyszámban vannak jelen azok, akik számára a liberális világnézet fontos orientációs dimenzió. Ám korántsem állítható, hogy ez alapvetően határozná meg a magukat zöldnek valló egyetemistákat-főiskolásokat. Kimutathatóak ugyanis ennél nagyobb relevanciával bíró tényezők: a bal-jobb dichotómiában felvett centrista pozíció, illetve a mérsékelt, a fókuszok tanúsága alapján a pártokkal, politikusokkal szemben alapvetően kritikus attitűd (bővebben ld. a következő fejezetet!).

A nyugat-európai, angolszász területen működő zöld pártok szokták saját magukat a demokrácia újraértelmezőinek, megújítóinak is nevezni.¹¹³ Ez is jól jelzi: a zöldek igyekeznek másként gondolkodni a demokráciáról akkor, amikor számos országban demokratikus deficittel kell küzdeniük a hagyományos demokrácia alappilléreinek (törvényhozások, választások stb.). Ennek függvényében érdemes azt is vizsgálni, hogy mit gondolnak a demokráciáról a magyar egyetemekre-főiskolákra járók, milyen viszony fűzi őket a demokratikus értékekhez.

A kutatásban két kérdés is körbejárta azt, hogy miként tekintenek az egyetemisták-főiskolások a demokráciára. Ezek alapján, még a mintaátlagnál is elégedetlenebbnek mutatkoznak a demokrácia működésével szemben a zöld hallgatók. Amíg a nem zöld hallgatók 62 százaléka nem igazán vagy egyáltalán nem elégedett a demokrácia működésével, addig a magukat zöldnek vallók közül 83 százaléknyan gondolják ugyanezt.¹¹⁴ Ezen a ponton kétféle értelmezés lenne lehetséges: egyfelől kirajzolódhatna a „demokráciáért aggódó” hallgatók képe, akik szerint *nem elég* a demokrácia jelenlegi formájában, de az „irány jó”. Másfelől pedig az az opció, amelyben a magukat zöldnek valló hallgatók számára a demokrácia alapvetően nem bír különösebb pozitív jelentéstartalommal, és mint ilyen nem feltétlenül védendő, választandó politikai be rendezkedés. A kérdés eldöntésében segítséget nyújt a kutatás másik kérdése. Az egyes megfogalmazott állításokkal való azonosulás mentén egy, a demokrácia jövője szempontjából kissé sötétebb kép rajzolódik ki. A négy állításból¹¹⁵ egy a demokrácia hívei számára kínált választási lehetőséget – ezt a nem zöld hallgatók 44 százaléka választotta. A magukat zöldnek valló egyetemisták-főiskolások körében a demokrácia igénye alig valamivel több, mint a válaszadók egyharmadára (36 százalék) jellemző. A második állítás, amely alapján a válaszadók nem tesznek különbséget politikai rendszerek között, az átlagnál magasabb népszerűségnek örvend a magukat zöldnek valló hallgatók között – a válaszadók 38 százaléka választotta ezt az opciót a nem zöld hallgatók 26 százalékával szemben.

Mindent egybevetve tehát kijelenthető: a demokráciával kapcsolatos kevés személyes tapasztalat, az involválódás alacsony szintje még azokban a csoportokban sem idéz elő alapvetően pozitív attitűdöt, amelyek az előzetes percepciók szerint akár a „demokrácia védőbástyái” is lehetnének.

A klasszikus értelemben vett zöld értékrend a fentiek alapján tehát nem jelenik meg a maga teljes komplexitásában Magyarországon. Nem társul feltétlenül hozzá egy alapvető közéleti-politikai aktivitás, nem jár együtt az erős demokratikus elköteleződéssel. A demokráciával szemben megfogalmazott kritika sokkal inkább tekinthető a demokráciával szemben negatív attitűd egy dimenziójának, mintsem egy „aggódó demokrácia-kritikusságnak”.

(Párt)politika

A magukat zöldnek valló fiatalok tehát alapvetően kritikusak a pártalapú politikával szemben. A zöld hallgatók 40 százaléka nem is tud megnevezni olyan pártot, amelyre „egy most vasárnapi” választáson voksolna. Ha tehetik, kivonulnak azokból az aktivitási formákból, ahol pártok és politikusok jelennek meg közvetlen módon. E kontextusban értelmezendő az országgyűlési választáson való részvételi hajlandóság is: a zöld hallgatók sokkal bizonytalanabb résztvevői az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport felmérése alapján „egy most vasárnapi” választásnak. Ez egybeesik az egy évvel korábbi, Critical Mass nemzedék kapcsán megfogalmazottakkal. Ebben a választói körben volt ugyanis a legalacsonyabb a részvételi hajlandóság – e téren tehát nincs érdemi változás. A zöld hallgatók közül ugyanis csak 43 százaléknyan tekinthetőek biztos résztvevőnek, míg a nem zöld hallgatóknál már a többség (54 százalék) az. A választási részvételt illetően tehát a zöld hallgatóknál, a bizonytalanság volt a fontos elem a kutatás készítésének pillanatában.

113. Ehhez ld. például: http://www.greenparty.ca/platform2006/renewing_democracy.

114. A demokráciával kapcsolatos véleményekről bővebben ld. Kovács 2014 jelen kötetben.

115. Válaszkategóriák: (1) A demokrácia minden más politikai rendszernél jobb; (2) A hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik; (3) Bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer; (4) A mai magyarországi helyzet annyira rossz, hogy a diktatúra jobb lenne.

2. táblázat.

Választási részvételi hajlandóság a hallgatók körében

(százalékos megoszlás, N=1074)

	Nem zöld hallgatók		Zöld hallgatók		Összefoglaló	
	N	%	N	%	N	%
biztosan elmenne szavazni	505	54	58	43	563	52
valószínűleg elmenne szavazni	256	27	43	32	299	28
valószínűleg nem menne el	104	11	25	18	129	12
biztosan nem menne el	73	8	10	7	83	8
<i>Összesen</i>	938	100	136	100	1074	100

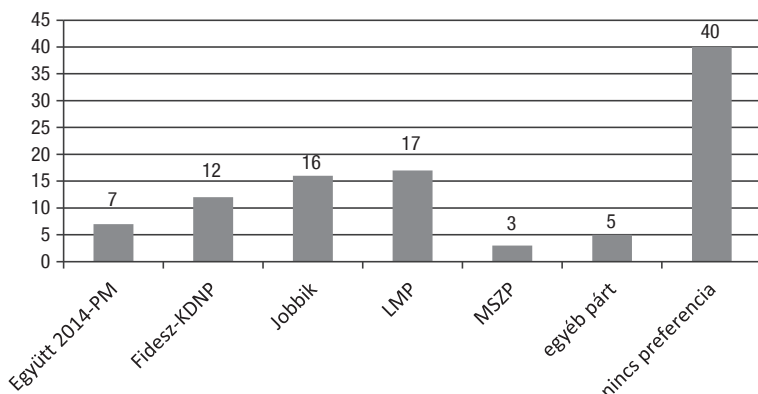
Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

A pártok szintjén azt tapasztaljuk: amíg korábban, az LMP szakadása előtt igen nagymértékben esett egybe a zöld jelző igenlése, illetve az LMP-re való szavazási hajlandóság, addig a szétválás eléggé érzékenyen érintette e szavazói tömböt. A 2012-es adatok szerint az LMP a második legnépszerűbb politikai alakulat volt az egyetemisták-főiskolások körében, addig 2013 tavaszára – főként a zöld válaszadók „szétszavazásának” köszönhetően, nagyjából tíz százalékot veszítve támogatásából – pusztán a negyedik legjobban preferált párttá vált. A 2013-as adatok más érdekességet is mutatnak: jó eséllyel mondható el, hogy van a teljes mintát tekintve egy 3–5 százalékos réteg, akinek a politikai értékei, a demokráciáról, politikáról alkotott felfogása rendkívül zavaros, inkonzisztens. Ebből is adódik, hogy például a zöld értékek igenléséhez társul a Jobbik iránti pártszimpátia. Erre azonban még az sem jelent kimerítő magyarázatot, hogy a Jobbik is tematizál zöld ügyeket,¹¹⁶ és Jobbik-szavazók is szép számmal találhatók a zöld hallgatók között. Vélhetően sokkal inkább befolyásoló tényező a *proteszt jelleg*, az *anti-establishment gondolkodásmód* azok körében, akiknél „összeér” a zöld öndefiníció és a Jobbikra való szavazási hajlam. És ugyan továbbra is az LMP a leginkább preferált párt a magukat zöldnek valló hallgatók között, ám e fölény korántsem tekinthető olyan nagyknak a többi szereplővel szemben, és mint látszik, egy sajátos kontextusban értelmezendő.

A fentebb már említett bizonytalanság dimenzió a pártválasztás terén is előbukkan. A választási részvételt is befolyásoló pártválasztási képesség a magukat zöldnek valló hallgatók között jelentősen alacsonyabb, mint a zöld jelzőt magukra nem vállalók körében. A zöldek közül 40 százaléknál nincs pártpreferenciája – ez a szám a nem zöld hallgatók körében pusztán 37 százalék.

116. Például a hőszivattyú propagálása, mint hungarikum fűtési módszer, vagy a Staudt Gábor főpolgármester-jelölti programjának szerves részét képező, szelektív hulladékgyűjtő szigetek bevezetését célzó kezdeményezés stb. Bővebben ld. pl. BIRÓ-NAGY-RÓNA 2011, 259.

3. ábra.
Pártpreferencia a magukat zöldnek valló hallgatók körében
 (százalékos megoszlás, N=138 fő)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013.

Hogy közelebb kerüljünk ahhoz, miért is gondolkodnak ilyen elutasítóan a pártokkal kapcsolatban a zöld hallgatók, érdemesnek tűnik segítségül hívni kvalitatív kutatási eredményeket is. Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport 2013 tavaszán több egyetemi városban készített tematikus fókuszcsoporthoz. 2013 februárjában Budapesten került sorra egy olyan beszélgetés, amelyre LMP és PM szavazókat hívtunk.¹¹⁷ Ezen szóba kerültek értékek, pártok, politikusok – a résztvevők összetétele, a kutatás kvantitatív ágában zöldnek minősített hallgatók szocio–demográfiai háttere, gondolkodásmódja nagymértékben egybeesett. Ebből adódóan a fókuszcsoporthoz elhangzottak segítségül hívhatóak a zöld hallgatók politikai gondolkodásmódja mélyebb összefüggéseinek feltárásához – hangsúlyosan nem reprezentatív, hanem kiegészítő jelleggel.

A fókusz résztvevőinek lehetőségük nyílt a megnevezett pártokkal kapcsolatban egy pozitív és egy negatív tulajdonságot megnevezni. Az LMP-hez köthető pozitív tulajdonságok alapvetően a párt továbbra is meglévő „anti-establishment”-üzenetét tükrözték (ld. 6. ábra.).

3. táblázat.
Pozitív és negatív tulajdonságok az LMP-hez kötődően

LMP – pozitív tulajdonságok	LMP – negatív tulajdonságok
<ul style="list-style-type: none"> • a baj felismerésének képessége • változás elhozója • korrupciómentes • alapos • konszenzuskereső • megismerteti a bázisdemokráciát • értékalapú • tiszta • fiatalos • új 	<ul style="list-style-type: none"> • tapasztalatlanság • bezárkózó • elitista • nem fókuszált • bázisdemokratikus • béna • szakadás • összeszedetlen

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013; fókuszcsoporthoz.

117. A beszélgetés idejében az már világos volt, hogy az LMP szétszakadt, ám az még nem teljesen látszott, hogy mi lesz az új formációval, milyen néven és mikor csatlakozik a Bajnai Gordon vezette Együtt 2014-hez.

A negatív tulajdonságok esetében kiemelendő, hogy a bázisdemokratikus működést többen is a párt gyengeségének értékelték. Az új típusú demokratikus bevonás módszere tehát kevésbé működik a fókusz résztvevői szerint. Ez azért is fontos tényező, mert a demokráciába vetett hit nagymértékben múlik azon, hogy a korábbiakban kritizált formák megújítása A) mennyire lehetséges, B) mennyire sikeres.

Az LMP-vel kapcsolatos vélekedések feltárása mellett a fókuszok felmérték, mit gondolnak a résztvevők a Bajnai Gordon vezette Együtt 2014 mozgalomról. A zöld hallgatókat tömörítő fókusz résztvevőinek az újonnan létrejött formáció újdonságereje, az ebből adódó *ismeretlenség*, a *professzionalizmus*, illetve a *lehetőség*, a *félelem* és az *összefogás*, mint kifejezés jutott eszébe az Együttel kapcsolatban. A beszélgetés idején ugyan már nem volt teljesen ismeretlen, hogy az Együtt és Bajnai Gordon a választásra készül, ám a hallgatók számára még sokkal inkább fehér foltnak tekinthető az alakulat, sok ismerettel kimutathatóan nem bírtak a volt miniszterelnök vezette csoportosulásról.

4. táblázat.

Pozitív és negatív tulajdonságok az Együtt 2014-hez kötődően

Együtt 2014 – pozitív tulajdonságok	Együtt 2014 – negatív tulajdonságok
<ul style="list-style-type: none"> • az MSZP ellensúlya • képesség új dolgokra • sokszínű / sokféle • lehetőség • remény sokak számára 	<ul style="list-style-type: none"> • körülményes, nem áttekinthető • „nem tudni, mi ez” • ismeretlen • LMP szétszakítása • „spanyol viasz-szindróma”

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013; fókuszcsoportok.

Az Együtt pozitív tulajdonságai között említették a hallgatók, hogy az *MSZP ellensúlya* tud lenni, új dolgokra lehet képes, *reményt adhat* sokak számára, illetve *sokszínű*. Negatív tulajdonságok között olyan kifejezések kerültek elő, mint például: *körülményes, nem áttekinthető*, *„nem tudni, mi ez”*, *ismeretlen*, az *LMP szétszakítása*, *„spanyol viasz-szindróma”*.

A fentiekből jól látszik: a magukat zöldnek valló szavazók körében az LMP-vel kapcsolatban leginkább az *antikorrupciós üzenetek* mentek át a köztudatba, míg az Együtt 2014 újdonságereje, és az ebből adódó ismeretlenség, de reménykeltő megjelenés a leginkább kiemelendő jellemzője a politikai formációnak.

A fókuszcsoportos beszélgetések során szóba kerültek az ország meghatározó, vezető politikusai is. A résztvevők velük kapcsolatban is elmondhatták véleményüket, az egyes szereplők pozitív és negatív tulajdonságainak is teret engedve.

Ami a politikusokkal kapcsolatban általánosságban szembevetendő: még a pártokkal szemben tapasztaltnál is negatívabb attitűd, még magasabb elutasítás jellemzi a konkrét személyekkel kapcsolatos vélekedéseket.

Az *Orbán Viktorral* kapcsolatban megfogalmazott vélemények zömét valamilyen diktatórikus jegy jellemzi („hataloméhes”, „hatalommániás”, „diktátor”, „Napóleon” stb.). Ezen túl is zömmel negatív jelzők jutottak eszébe a fókusz résztvevőinek, a miniszterelnök megítélése rendkívül negatívnak mondható a vizsgált közegben.

Tónusában igen, ám tartalmában nem sokban különbözik a legnagyobb ellenzéki párt elnöke, *Mesterházy Attila* jellemzése. A fókusz résztvevői szerint Mesterházy Attila „tehetségtelen”, „béna”, „nem túl okos”, ráadásul „új Orbán akar lenni”. A megkérdezett hallgatók szerint az MSZP átalakulása „ál-megújulás”, Mesterházy politikai cselekedeteit pedig leginkább a „mindent a hatalomért” jelzővel lehet leírni. Az MSZP elnökének pozitív tulajdonságai között említették a résztvevők, hogy „rendbe rakta az MSZP-t” – bár ez ugye a fentebbi vélemények szerint csak ál-megújulás.

Bajnai Gordonról abszolút az általa is sugallni akart „szakértő” képe élt a hallgatókban 2013 tavaszán. A volt miniszterelnökkel kapcsolatban ez a jelző merült fel leggyakrabban a fókuszcsoportos beszélgetés során. Negatívumai között a *karizma*, illetve a *szembenézés hiányát* emelték ki a résztvevők.

A Jobbik elnökéről, *Vona Gáborról* a „náci”, „rasszizmus”, „demagóg”, „gonosz”, illetve a „frusztrált” jelzők kerültek elő a beszélgetésen. Vona Gábor pozitív tulajdonságai között emelték ki, hogy *jó szónok* és „*még nem ölt meg senkit*”.

Az alapvetően zöld, s főként LMP-szavazókra építő fókusz résztvevői Schiffer Andrásról, az LMP vezető politikusáról sem vélekedtek kimondottan pozitívan. A Schiffert illető jelzők közül szép számmal érkeztek nem túl hízelgő kifejezések („durcás sündisznócska”, „makacs”, „köpönyegforgató”). Ez az apró tény is mutatja, hogy az LMP renoméját még a saját táborán belül is megviselte a szakadás. A Schiffer Andrásal kapcsolatban megfogalmazott pozitív tulajdonságok közül kiemelendő a „céltudatos”, az „intelligens”, a „rafinált”, illetve a „szakmaiság” jelző.

Mindent egybevetve: a konkrét politikusok megítélése ha lehet, még negatívabb a fókusz tapasztalatai alapján. A résztvevők nem kímélték azokat a szereplőket sem, akikkel, illetve akik pártjával alapvetően szimpatizálnak. Ez elsősorban az LMP-s, főként zöld szavazókat tömörítő fókuszra igaz – az ebben résztvevő hallgatók kritikussága a pártokkal, politikusokkal, s főként: a saját párttal, „saját politikussal” szemben messze nagyobb, mint ahogy az tapasztalható volt más pártok hívei körében a saját tábor megítélése terén.

KONKLÚZIÓ

Az írás többek között arra kereste a választ, hogy milyen karakterisztikával bírnak a magukat zöldnek tartó egyetemisták-főiskolások a 2013 tavaszán felvett adatok tanúbizonysága szerint. Az adatelemzés során kiderült: nem állítható a magukat zöldnek tartó hallgatókról, hogy gondolkodásuk számos szeletében alapvetően liberális álláspontot foglalnának el. Értéktrendjük nem konzisztens, nem mindenben „viselkednek úgy”, mint ahogy azt a nyugat-európai értelemben vett zöldekkel kapcsolatban prognosztizálni lehetne.

A magukat zöldnek valló hallgatók demokrácia iránti elkötelezettsége egyáltalán nem erős. Sőt! A teljes minta rendkívül kiábrándult, elégedetlen részét adják, az elégedetlenség pedig – több kérdést is elemezve – úgy tűnik, nem a féltő aggodás, hanem inkább a kivonulás, a minél nagyobb arányú elutasítás, nihil irányába mutat. Az aktivitási formák terén főként az egyéni formákat űzik, a kollektív közéleti-politikai cselekvés nem része életüknek. Annak ellenére, hogy például a zöld, környezetvédő szervezeti tagság nagymértékben megnöveli annak átlagos valószínűségét, hogy valaki zöldnek vallja magát.

A zöld egyetemisták-főiskolások körében egészen érdekes a pártpolitikai körkép: ezen a bázison (zöld hallgatók) ugyan az LMP a legnépszerűbb párt, de rögtön mögötte ott a Jobbik – lényegében megegyező támogatottsággal. Ennek elsődleges magyarázata lehet a választók proteszt gondolkodásmódja, establishment-ellenessége – e tényezők mind az LMP, mind a Jobbik esetében könnyen „összeérnek”.¹¹⁸

Mindemellett elmondható, hogy azon magyar egyetemisták-főiskolások körében valószínűbb a zöld jelző igénylése, akik nők, illetve édesapjuk iskolai végzettsége felsőfokú. A bal-jobb skálán elfoglalt pozícióval összefüggésben igaz: minél „jobbaldalibb” a válaszadó, annál kisebb az esélye annak, hogy zöldnek vallja magát. A közéleti aktivitás dimenziójában is igazolódhatnak a nyugat-európai tapasztalatok alapján megfogalmazott állítások: minél érdeklődőbb a válaszadó a közéleti-politikai kérdések iránt, annál nagyobb az esélye annak, hogy zöldnek vallja magát. Ám ez egyidejűleg nem társul egy általában vett aktivitással a zöld hallgatók között. Legnagyobb taszító erővel a Jobbikra való szavazás bír. Utóbbi tényező csak látszólag ellentmondás a relatív nagyarányú Jobbik-szavazó zöldek képével: a zöld hallgatók ugyanis rendkívül heterogének a pártválasztás dimenziójában, és jelentős többségben vannak azok, akik nem Jobbik-szavazók. És mivel a vizsgált mintában kevés Jobbik-szavazó van, annak magyarázóereje, hogy valaki Jobbik-szavazó, inkább csökkenti a zöld öndefiníció valószínűségét.

Összefoglalva: a zöld hallgatók egy meglehetősen bizonytalan szavazói csoportot képeznek, a pártalapú politikával kapcsolatban rendkívül inkonzisztens gondolatokkal. Ebből adódóan nincsenek szoros kapcsolatok, erős kötődések a pártok-politikusok irányában, rendkívül kritikus hozzáállás jellemzi e szavazói tömböt. A demokráciába vetett bizalom rendkívül gyenge, a magyar zöld hallgatókra leginkább a kivonulásra való hajlam jellemző. Az pedig a jövő zenéje, hogy ezen tulajdonságok milyen irányú folyamatokat indítanak el – a későbbiekben talán ezekre is választ kaphatunk.

* A tanulmány részletes statisztikai számításokat tartalmazó mellékletét lásd az online verzióban. A tanulmánykötet letölthető a www.aktivfiatalok.hu honlapról.

IRODALOM

- Bíró-Nagy András–Róna Dániel (2011): Tudatos radikalizmus. A Jobbik útja a Parlamentbe, 2003-2010. In: Lánczi András (szerk.): *Nemzet és radikalizmus*. Századvég, Budapest, 242-283. oldal.
- Keil András (2012): Adalékok a Critical Mass nemzedékről. Az egyetemista-főiskolás LMP szavazók jellemzése. In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012. Apátia–Radikalizmus–Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I*. Belvedere Meridionale, Szeged. 157-182. oldal
- Kovács Tamás (2014): Mit jelent a demokrácia a magyar egyetemisták és főiskolások számára? In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II*. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Mikecz Dániel (2012): Új pártok, változó mozgalmak. A radikális jobboldal és az alternatív mozgalmak pártosodása. In Boda Zsolt–Körösenyi András (szerk.). *Van irány? Trendek a magyar politikában*. MTA TK PTI-Új Mandátum, Budapest.
- Róna Dániel-Reich Jenő: A Jobbik egyetemista-főiskolás támogatói In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II*. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Szabó Andrea–Kern Tamás (2011): A magyar fiatalok politikai aktivitása. In: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000-2010*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 37-80. oldal.
- Szabó Andrea–Oross Dániel (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012. Apátia–Radikalizmus–Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I*. Belvedere Meridionale, Szeged. 65-110. oldal
- Szabó Andrea szerk. (2013): *A magyar egyetemisták és főiskolások Magyarországon. Gyorsjelentés 2013 (2. hullám)*. Publiikon, Budapest.
- Szabó Andrea (2014): Zárszó helyett. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II*. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Szabó Máté (1993): *Alternatív mozgalmak Magyarországon*. Gondolat, Budapest.